

สันติวิธี :

เครื่องมือในการจัดการความขัดแย้ง

เอกสารความรู้ สตร.

ลำดับที่ 20 / ปีงบประมาณ 2553

สถาบันดำรงราชานุภาพ

สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย

คำนำ

สถาบันดำรงราชานุภาพ ได้จัดทำ “เอกสารความรู้ สดร.” เรื่อง สันติวิธี: เครื่องมือในการจัดการความขัดแย้ง” เพื่อสนับสนุนนโยบายความมั่นคงแห่งชาติ พ.ศ. 2550 - 2554 ประเด็นการฟื้นฟูความสมานฉันท์และเสริมสร้างเอกภาพของคนในชาติ โดยการส่งเสริม เผยแพร่องค์ความรู้ในการใช้สันติวิธี ทั้งในภาคเจ้าหน้าที่รัฐและในภาคประชาชน เพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดการความขัดแย้งในสังคมโดยสันติวิธี และเสริมสร้างความสมานฉันท์

เอกสารความรู้ สดร. ฉบับนี้ นำลงเผยแพร่ทางเว็บไซต์ของสถาบันดำรงราชานุภาพ (www.stabundamrong.go.th) ด้วย

สถาบันดำรงราชานุภาพ
สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย

สันติวิธี : เครื่องมือในการจัดการความขัดแย้ง

ส่วนพัฒนาและบริหารจัดการความรู้¹

เกริ่นนำ

คำว่า “สันติวิธี” มักจะได้รับความสนใจอย่างยิ่ง และโดยเฉพาะอย่างยิ่งได้มีบุคคลหรือกลุ่มบุคคลและสื่อมวลชนได้กล่าวถึงอยู่เสมอในช่วงระยะเวลาประมาณ 5 ปีที่ผ่านมา ซึ่งสถานการณ์และบรรยากาศของการกล่าวถึงนั้นมักจะดำรงอยู่ในมิติของ “ความขัดแย้ง” หรือเกิดกรณี “พิพาท” ระหว่างบุคคลต่อบุคคล ระหว่างกลุ่มบุคคลต่อกกลุ่มบุคคล หรือระหว่างรัฐต่อรัฐ

¹ สถาบันดำรงราชานุภาพ สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย

ในความเป็นจริงแล้ว สันติวิธีนั้น “ไม่ได้” เป็นแนวทาง หรือวิธีการที่จะสามารถกล่าวอ้างได้ว่า “ใหม่” ต่อมวลมนุษยชาติแต่ประการใด เพราะอย่างน้อยที่สุดวิธีการเหล่านี้ ศาสตร์ของทุกๆ ศาสนาล้วนเคยนำมาเป็น “คู่มือ” และ “เครื่องมือ” สำคัญในการจัดการความขัดแย้งและสร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นแก่เหล่าศาสนิกของท่าน และในขณะเดียวกันมนุษยชาติได้ใช้สันติวิธีเป็นเครื่องมือในการจัดการความขัดแย้งมาอย่างต่อเนื่องและยาวนาน

อย่างไรก็ตาม สังคมในยุคโลกาภิวัตน์นั้น เป็นสังคมที่มีความซับซ้อนสูง นอกจากนั้นยังเป็นสังคมที่หลากหลายไปด้วยค่านิยม ทัศนคติ ภาษา ศาสนา ความต้องการ ผลประโยชน์ และกลุ่มชาติพันธุ์ ที่พยายามจะดำรงและรักษาความเป็นอัตลักษณ์ของกลุ่มตัวเองเอาไว้ผลของความหลากหลายในมิติต่างๆ ดังกล่าว ได้ทำให้บุคคล กลุ่มบุคคล และรัฐต่างๆ ต้องเผชิญหน้ากับ “ความขัดแย้ง”²

² พระมหารัชมงคล ฐมมหาไธ ผศ.ดร., การจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สันติวิธีคืออะไร?

“สันติวิธี” คือ คำที่รวบรวมวิธีการเผชิญหน้ากับความขัดแย้งหลายรูปแบบ ทั้งการประท้วง (เช่น แต่งชุดดำหรือสีอื่นๆ) การไม่ให้ความร่วมมือ (เช่น การไม่ซื้อสินค้าหรือใช้บริการของบางบริษัท) และการเข้าแทรกแซงโดยตรง (เช่น การที่นักกิจกรรมสันติวิธีบุกเข้าเขตหวงห้ามของรัฐบาลฝรั่งเศสในอัลฟริกาเหนือเพื่อไม่ให้เกิดการทดลองระเบิดปรมาณูเมื่อเดือนมกราคม 1960) การกระทำทั้งหมดนี้ผู้กระทำการหรือเว้นจะกระทำการบางอย่างดำเนินการของตนโดย ไม่ใช้ความรุนแรงโดยเฉพาะความรุนแรงทางกายภาพ

ขบวนการสันติวิธีจึงมีหลายแบบ **บ้างก็ถือว่าเป็นสันติวิธีแบบเลือกเรื่อง** (selective nonviolence) เช่น ขบวนการคัดค้านอาวุธนิวเคลียร์ในสหรัฐฯ คนในขบวนการจำนวนไม่น้อยอาจไม่ได้คัดค้านการบุกอิรักเป็นต้น

บ้างก็เป็น**สันติวิธีแบบหลักการครอบคลุมทุกเรื่อง** (principled nonviolence) เช่น กลุ่มศาสนาบางกลุ่มที่ไม่ใช้ความรุนแรงทุกรูปแบบทั้งในชีวิตประจำวันและไม่เข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง เพราะเห็นว่ามีปัญหาความรุนแรง เช่น กลุ่มอามิชในสหรัฐฯ บ้างก็รวมไปถึงชนิดของอาหารที่รับประทานและวิถีชีวิตด้วย

ขบวนการสันติวิธีในโลกเป็นอย่างไร?

ขบวนการสันติวิธีในโลกก็มีหลากหลาย ในงานศึกษาเพื่อเปรียบเทียบ การต่อสู้ด้วยสันติวิธีกับการใช้ความรุนแรงขึ้นล่าสุดของต่างประเทศ นักวิจัยเปรียบเทียบการรณรงค์ต่อต้านรัฐบาล 323 กรณีที่เกิดขึ้นตั้งแต่ ค.ศ.1900 - 2006 และพบว่า รัฐบาลที่ใช้วิธีรุนแรงจัดการกับขบวนการต่อต้านรัฐบาลที่ใช้สันติวิธี มีโอกาสพ่ายแพ้มากกว่ากรณีที่ใช้ความรุนแรงจัดการกับขบวนการต่อต้านที่ใช้วิธีรุนแรงถึง 6 เท่า

ด้วยเหตุนี้ถ้ารัฐบาลใดใช้ความรุนแรงเข้าไปดำเนินการกับการชุมนุมด้วยสันติวิธี ความสูญเสียของชีวิตผู้คนพลเมืองจะทำลายความชอบธรรมของฝ่ายรัฐ และโอกาสพ่ายแพ้ของรัฐบาลก็เป็นไปได้มาก

ถามว่าขบวนการสันติวิธีเหล่านี้เป็นสันติวิธีสมบูรณ์แบบหรือไม่? คำตอบก็คือ **ขบวนการสันติวิธี “บริสุทธ์”** หาได้ยากในโลก เพราะมักเป็นขบวนการที่ประกอบด้วยประชาชนหลากหลายมาร่วมด้วยแรงจูงใจต่างกัน การศึกษาบางชิ้นจึงถือว่าถ้าขบวนการประกาศใช้การต่อสู้ด้วยสันติวิธีเป็นด้านหลัก ก็คือ เป็นขบวนการสันติวิธี แต่ขบวนการ “สันติวิธี” ใดที่ใช้ความรุนแรงมาผสมในการต่อสู้ของตนก็จะส่งผลลดความชอบธรรมของขบวนการลงเสมอ³

นักการเมือง นักการศึกษา และนักวิชาการด้านสันติภาพในสังคมไทยได้นำเสนอคำว่า “สันติวิธี” ในสังคมหลายมิติ และหลายสถานการณ์ด้วยกัน เช่น ศ.นพ. ประเวศ วะสี ได้แนะนำรัฐบาลเกี่ยวกับสถานการณ์

ภาคใต้ว่า รัฐบาลควรถอนกำลังทหารออกมาโดยปรับแนวทางแก้ปัญหาด้วยการใช้ “สันติวิธี” หรือกรณีที่ ศ.นพ. เสม พริ้งพวงแก้ว ได้กล่าวถึงความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสำนักงานกองทุน

³ ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, ทำความเข้าใจสันติวิธีสันติวิธีคืออะไร? <http://www.skyd.org/site/view.php?group=5&aid=355>

สนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพว่า “ให้พยายามเจรจาด้วย สันติวิธี... และควรจะปรึกษาหารือกันด้วย สันติวิธี”

ประเด็นที่น่าสนใจในสถานการณ์ปัจจุบันนี้คือ นักคิด และนักปฏิบัติการด้านสันติวิธีได้ดี “สันติวิธี... และควรจะปรึกษาหารือกันด้วย สันติวิธี”

สันติวิธีในความหมายของนักสันตินิยม

“สันตินิยม” หมายถึง “แนวคิดหรือการกระทำที่ต่อต้านสงคราม กระบวนการที่ว่าด้วยการต่อต้านสงครามนั้น เป็นการปฏิเสธรูปแบบของสงครามในทุกรูปแบบ” เหตุผลสำคัญที่ต่อต้านเพราะไม่เห็นด้วยกับการใช้สงครามเพื่อทำลายล้างเพื่อนมนุษย์ อันเป็นการผิดกับหลักทางศาสนา ฉะนั้น นักสันตินิยมได้แสดงออกว่า “ไม่เห็นด้วย” ในหลายรูปแบบ เช่น การประท้วงด้วยการไม่ไปทำสงคราม หรือไม่ไปคัดเลือกด้วยวิธีการดื้อแพ่ง (Civil Disobedience) หรืออาจจะแสดงออกด้วยการประท้วง การทำสัญลักษณ์เพื่อแสดงความไม่เห็นด้วย การไม่ให้ความร่วมมือต่อรัฐในแง่มุมต่างๆ

ประเด็นสำคัญของวิธีนี้ก็คือ การไม่ใช้ความรุนแรงในการปฏิบัติการ ถึงกระนั้น นักสันตินิยมบางกลุ่มได้สนับสนุน และหาทางออกให้แก่

วิธีการเหล่านี้ด้วยการใช้ยุทธวิธีในการเจรจาเพื่อที่จะหยุดยั้งสงคราม เพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้น

สันติวิธีในความหมายของการปฏิบัติการที่ไร้ความรุนแรง

การใช้ปฏิบัติการที่ไร้ความรุนแรง หรือ อหิงสา เป็นเครื่องมือในการผลักดันของมหาตมะ คานธี เพื่อเรียกร้องเอกราชจากประเทศอังกฤษ จนประสบความสำเร็จ จะเห็นว่าอหิงสานั้นจัดได้ว่าเป็นหลักการสำคัญที่เป็นแนวคิดเพื่อการปฏิบัติการโดยไร้ความรุนแรง อันเป็นการแสดงออกทั้งในเชิงบวก กล่าวคือ ความรักต่อเพื่อนมนุษย์ ต่อศัตรู และเชิงลบคือ การไม่ทำร้ายศัตรูด้วยอาวุธ ซึ่งปฏิบัติการ หรือเครื่องมือสำคัญก็คือ “หลักสัตยาเคราะห์” หรือ การดื้อแพ่ง (Civil Disobedience)

ในขณะที่แนวคิดเรื่อง การไร้ความรุนแรง (Non-Violence) การไม่ใช้ความรุนแรงเป็นจุดของความเชื่อพื้นฐานเบื้องต้น (สมมติฐาน

เบื้องต้น) เกี่ยวกับศีลธรรม อำนาจ และความขัดแย้งที่กลุ่มผู้สนับสนุนได้นำไปปฏิบัติการใช้ความรุนแรงในความพยายามเพื่อให้ได้มาซึ่งเป้าหมายทางการเมือง

และสังคม แนวคิดนี้ได้รับการประยุกต์ใช้เพื่อดำเนินการแก้ไขความขัดแย้ง โดยปราศจากการใช้ความรุนแรงในราวยุคกลางของศตวรรษที่ 20

สันติวิธีในความหมายของการจัดการความขัดแย้ง

ราชบัณฑิตยสถานให้คำจำกัดความในประเด็นนี้เอาไว้ที่น่าสนใจว่า “วิธีที่จะก่อให้เกิดความสงบ” เช่น “เจรจาสงบศึกโดยสันติวิธี” วิธีการที่ไร้ความรุนแรง มุ่งให้เกิดความเป็นธรรมในสังคม โดยที่ในตัวเองมันเองก็เป็นวิธีการซึ่งให้ความเป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย อาจจะเรียกวิธีการดังกล่าวว่า “สันติวิธี” ซึ่งสอดคล้องกับ **โคทม อารียา** ผู้อำนวยการ

ศูนย์ศึกษาและพัฒนาสันติวิธี มหาวิทยาลัยมหิดลที่นิยามว่า สันติวิธี หมายถึง “วิธีการจัดการกับความขัดแย้งวิธีหนึ่ง” โดยให้เหตุผลว่า “การใช้สันติวิธีเป็นวิธีการที่น่า

จะมีการสูญเสียน้อยที่สุด ทั้งระยะสั้น ระยะยาว ทั้งรูปธรรมและนามธรรม ผิดกับการใช้ความรุนแรง”

ศ.นพ. ประเวศ วะสี นิยามว่า “สันติวิธี...คือ การป้องกันการละเมิดสิทธิมนุษยชนของสภาพการใช้ความรุนแรงและสงคราม” โดยให้เหตุผลว่า “ในการสงคราม จะมีการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างรุนแรง สิทธิมนุษยชนเป็นการเคารพในศักดิ์ และคุณค่าความเป็นคนทุกคน ต่อเมื่อมนุษย์มีจิตสำนึกในศีลธรรมพื้นฐานนี้จึงจะสามารถสร้างการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ และยั่งยืนได้”

ในขณะที่**ไพศาล วงศ์วรสิทธิ์** กล่าวว่า “สันติวิธีคือ วิธีการแก้ไขความขัดแย้ง หรือตอบโต้ในสถานการณ์หนึ่งๆ โดยไม่ใช้ความรุนแรงต่อคู่กรณี โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ที่เป็นการประทุษร้ายต่อร่างกายและชีวิต” แต่ถึงกระนั้นก็พยายามจะอธิบายว่า “บางสำนักมองว่าสันติวิธีจะต้องมีความรักเป็นพลังผลักดันและเป็นตัวกำกับเอาไว้ด้วย จึงจะเป็นสันติวิธีที่แท้จริง ตามนิยามนี้ สันติวิธีจึงหมายรวมถึง การเขียน การพูด การเจรจา การประชุมตกลงแก้ไขข้อพิพาท กระบวนการทางศาล และกฎหมาย” และ “อย่างไรก็ตามยังมีสันติวิธีอีกประเภทหนึ่งที่เป็นพลังในการเปลี่ยนแปลง เรียกว่า เป็นอุปกรณ์สำคัญของผู้ใฝ่สันติวิธีโดยที่เดียว นั่นคือ ปฏิบัติการไร้ความรุนแรง”⁴

⁴ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส ผศ.ดร.สันติวิธีบนเส้นทางสามแพร่งในสังคมไทยปัจจุบัน. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

แนวทางแห่งสันติวิธี

โคทม อารียา ในฐานะคณะกรรมการเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ (กอส.) และทำงานด้านสันติวิธีมาโดยตลอด ได้เสนอแนวคิดด้านสันติวิธีไว้ในโอกาสการเสวนาในหัวข้อ “การเผชิญความขัดแย้งด้วยสันติ” ว่า แนวทางแห่งสันติวิธีคือ การจำกัดการใช้ความรุนแรงให้อยู่ในกรอบของกฎหมายและความยุติธรรม และต้องยอมรับในเบื้องต้นว่าการแก้ไขปัญหาไม่สามารถใช้วิธีการทางทหารหรือใช้วิธีการควบคุมพฤติกรรมของคนได้ ถ้าหากยังเชื่อว่ามาตรการทางการทหาร และการจับกุมต่อผู้ทางอาวุธสามารถทำลายขบวนการก่อความไม่สงบได้ วิธีการใช้กำลังเพื่อเอาชนะเช่นนี้ ไม่ใช่ความคิดในแนวทางสันติวิธี ขณะเดียวกันสันติวิธีก็ไม่ใช่ว่ารอให้เขามาทำร้าย ไม่ต่อสู้อันไม่ดำเนินการตามกฎหมายแต่ต้องหาความพอเหมาะพอดีว่าอยู่ตรงไหน

ข้อสำคัญอีกประการของสันติวิธีคือ เป้าหมายกับวิธีการต้องไปด้วยกัน สอดคล้องกัน หากมีเป้าหมายที่ถูกต้อง ก็ต้องใช้วิธีการเท่าที่มีเพื่อไปสู่เป้าหมายที่ถูกต้องนั้นแม้จะมีบางคนบอกว่าไม่จำเป็นเป้าหมายนั้นแหละจะให้ความชอบธรรมกับวิธีการ ถ้าเช่นนี้ก็ไม่ใช่สันติวิธี เพราะอาจจะมีอาการยกอำนาจให้ตัวเองเป็นคนตัดสินว่า อะไรดี อะไรไม่ดี อะไรถูก อะไรผิด เมื่อตัดสินว่าอะไรถูกหรือผิดแล้ว ก็จะนำไปสู่การใช้วิธีการอะไรก็ได้ เพื่อนำไปสู่ความถูกต้อง แม้จะใช้วิธีการที่ไม่ถูกต้องก็ตาม

วิธีการทำงานด้านสันติวิธีต้องอาศัยการพูดคุยกัน และให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองให้มากที่สุดเพราะปัญหาเกิดขึ้นจากการเมือง ต้องแก้ด้วยวิธีทางการเมือง ไม่ใช่วิธีของการทหาร ซึ่งไม่ใช่เฉพาะแต่ปรากฏการณ์ทางภาคใต้ แต่รวมไปถึงทุกที่ ต้องให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในเรื่องของทิศทางการพัฒนา ในกระบวนการยุติธรรมต้องมีความเสมอภาคและความยืดหยุ่นควบคู่กันไป รวมถึงการเคารพในสิทธิเสรีภาพของทุกคน สื่อเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่จะส่งเสริมให้เกิดแนวทางสันติวิธี โดยที่สื่อต้องมีความเป็นกลางไม่เข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง และไม่นำเสนอข้อมูลที่จะส่งเสริมให้เกิดความรุนแรง⁵

สันติวิธีจะได้ผลต้องอาศัยความอดทนเพราะมักไม่ให้เห็นทันทีทันใด เนื่องจากไม่ได้มุ่งแก้ปัญหาเฉพาะหน้า แต่ให้ผลในระยะยาวและยั่งยืนกว่า ในขณะที่วิธีรุนแรงนั้นดูเหมือนให้ผลทันใจเพราะเห็น “ผู้ร้าย” ตายไปต่อหน้าต่อตา แต่ปัญหามหาได้หมดไปไม่ความรุนแรงยังคงอยู่ต่อไป

⁵ ปฏิพัทธ์ ไม้ตระกูลพงศ์, การเผชิญความขัดแย้งด้วยสันติ. <http://www.jpthai.org/content/view/228/7/>

บรรณานุกรม

ชัยวัฒน์ สถาอานันท์,

ทำความเข้าใจสันติวิธีสันติวิธีคืออะไร?

<http://www.skyd.org/site/view.php?group=5&aid=355>

ปฏิพัทธ์ ไม้ตระกูลพงส์,

การเผชิญความขัดแย้งด้วยสันติ.

<http://www.jpthai.org/content/view/228/7/>

พระมหาดรชชา ธมฺมहाไล ผศ.ดร.,

การจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาดรชชา ธมฺมहाไล ผศ.ดร.,

สันติวิธีบนเส้นทางสามแพร่งในสังคมไทยปัจจุบัน.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

คณะผู้จัดทำ

บรรณาธิการบริหาร

นายศุภโชค เลหาหะพันธ์ ผู้อำนวยการสถาบันดำรงราชานุภาพ

ที่ปรึกษาของบรรณาธิการ

นายสงวน ธีระกุล ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านนโยบายและแผน

หัวหน้ากองบรรณาธิการ

นางณิษฐา แสงทอง ผู้อำนวยการส่วนพัฒนาและบริหารจัดการความรู้

กองบรรณาธิการ

นางวันเพ็ญ ทรงวิวัฒน์ นางนิรมล เกิดแก้ว
นางรัตนาภรณ์ ศรีพยัคฆ์ นางกาญจนา แจ่มมินทร์
นายกิจชัย กุลสัมฤทธิ์ นายธนระวีร์ สุภาพันธ์
นายคมสัน วรวิวัฒน์

ศิลปกรรม / จัดทำรูปเล่ม

นางสาวอัจฉนา เตชะพันธ์

ส่วนพัฒนาและบริหารจัดการความรู้ สถาบันดำรงราชานุภาพ
สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย โทร. 0-2221-5958, 50557 (สื่อสาร สป.มท.)

“บทความหรือข้อคิดเห็นใดๆ ที่ปรากฏในเอกสารความรู้ สดร.

เป็นวรรณกรรมของผู้เขียนโดยเฉพาะ สถาบันดำรงราชานุภาพและกองบรรณาธิการ
ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วย”

